

Sygn. akt II USKP 76/21

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 4 listopada 2021 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

Prezes SN Piotr Prusinowski (przewodniczący)

SSN Maciej Pacuda

SSN Romualda Spyt (sprawozdawca)

w sprawie z wniosku E. K.
przeciwko Dyrektorowi Wojskowego Biura Emerytalnego w W.
z udziałem O. K. zastępowanej przez przedstawicielkę ustawową W. W.
o wojskową rentę rodzinną,
po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Pracy i Ubezpieczeń
Społecznych w dniu 4 listopada 2021 r.,
skargi kasacyjnej wnioskodawczynie od wyroku Sądu Apelacyjnego w (...)
z dnia 13 marca 2019 r., sygn. akt III AUa (...),

**uchyla zaskarżony wyrok i znosi postępowanie przed Sądem
Apelacyjnym w (...) oraz przekazuje sprawę temu Sądowi do
ponownego rozpoznania i orzeczenia o kosztach postępowanie
kasacyjnego.**

UZASADNIENIE

Decyzją z dnia 1 lipca 2013 r. Dyrektor Wojskowego Biura Emerytalnego w W., odmówił przyznania E. K. wojskowej renty rodzinnej po zmarłym w dniu 21 października 2011 r. mężu – M. K..

Sąd Okręgowy w W., po ponownym rozpoznaniu sprawy, wyrokiem z dnia 8 lutego 2017 r. oddalił odwołanie E. K. i rozstrzygnął o kosztach postępowania.

Sąd Apelacyjny w (...) wyrokiem z dnia 13 marca 2019 r. oddalił apelację odwołującą się od wyroku Sądu Okręgowego oraz zasądził od E. K. na rzecz O. K., zastępowanej przez przedstawicielkę ustawową W. W., kwotę 240 zł tytułem zwrotu kosztów zastępstwa prawnego w instancji odwoławczej.

W sprawie ustalono, że w okresie od 2001 r. do śmierci M. K. 21 października 2011 r. małżonkowie nie mieszkali razem i nie pozostawali we wspólności małżeńskiej. M. K. do dnia śmierci nie realizował względem odwołującej się, dobrowolnie i systematycznie, pomocy finansowej, nie przyczyniał się do jej utrzymania. Przesyłane przez M. K. pieniądze, co najmniej od marca 2011 r., były przeznaczone wyłącznie dla jego synów, natomiast nie stanowiły dobrowolnych alimentów na rzecz małżonki E. Na podstawie tych ustaleń Sąd Apelacyjny uznał, że nie zostały spełnione przesłanki z art. 70 ust. 3 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (jednolity tekst: Dz.U z 2021 r., poz. 291, dalej ustawa emerytalna), zgodnie z którym małżonka rozwiedziona lub wdowa, która do dnia śmierci męża nie pozostawała z nim we wspólności małżeńskiej, ma prawo do renty rodzinnej, jeżeli oprócz spełnienia warunków określonych w ust. 1 lub 2 miała w dniu śmierci męża prawo do alimentów z jego strony ustalone wyrokiem lub ugodą sądową.

Sąd Apelacyjny uznał także, że Sąd Okręgowy przywrócił O. K. (zastępowanej przez matkę) termin do przystąpienia do sprawy w trybie z art. 477¹¹ § 2 k.p.c.

W skardze kasacyjnej od powyższego wyroku odwołująca się zarzuciła naruszenie:

1. przepisów postępowania, które miało istotny wpływ na wynik sprawy, tj.:

(-) art. 149 § 2 k.p.c., przez doręczenie pełnomocnikowi wnioskodawczyni zawiadomienia o terminie rozprawy w dniu 12 marca 2019 r. około godziny 18⁰⁰, a

więc na mniej niż 24 godziny przed terminem rozprawy apelacyjnej wyznaczonej na 13 marca 2019 r. o godzinie 10⁰⁰, co uniemożliwiło pełnomocnikowi odwołującej się udział w rozprawie apelacyjnej poprzedzającej wydanie wyroku przez Sąd Apelacyjny w (...), skutkujące nieważnością postępowania apelacyjnego, zgodnie z art. 379 pkt. 5 k.p.c. - przez pozbawienie możliwości obrony praw odwołującej się przed Sądem Apelacyjnym,

(-) art. 168 § 1 k.p.c. w związku z art. 477¹¹ § 2 k.p.c., przez przeprowadzenie postępowania z udziałem O. K. niebędącej stroną postępowania, w związku z błędnym uznaniem, że Sąd pierwszej instancji w sposób dorozumiany przywrócił O. K. termin na przystąpienie do sprawy w charakterze zainteresowanego w sytuacji, w której w okolicznościach niniejszej sprawy przedstawicielka ustawowa O. K. nie złożyła nigdy wniosku o przywrócenie terminu, zaś art. 168 § 1 k.p.c. wymaga złożenia przez zainteresowanego wyraźnego wniosku o przywrócenie terminu do dokonania czynności procesowej,

(-) art. 233 § 1 w związku z art. 328 § 2 k.p.c. oraz art. 316 § 1 w związku z art. 391 § 1 k.p.c., a także art. 382 i art. 386 § 1 k.p.c., w następstwie którego oraz nieprzestrzegania kompetencji rozpoznawczych i kontrolnych sądu odwoławczego i niespełnienia jego procesowej funkcji (art. 382 k.p.c.) doszło do pominięcia części materiału zebranego w postępowaniu, braku wyczerpujących ustaleń - i z obrazą przytoczonych przepisów - pominięcia odmiennych ustaleń dokonanych w postępowaniu pierwszoinstancyjnym ze skutkami wskazanymi art. 398³ § 1 pkt 2 k.p.c., przez uznanie, że adnotacja na dwóch spośród kilkudziesięciu przekazów pocztowych adresowanych na nazwisko E. K. świadczy o tym, że wszystkie przekazy były przeznaczone na utrzymanie dzieci, a nie na utrzymanie rodziny w sytuacji, w której z zeznań M. K. (syna odwołującej się i M. K.) wynika, że środki te były przekazywane na utrzymanie całej porzuconej rodziny, w tym E. K.,

(-) art. 233 § 1 w związku z art. 328 § 2 k.p.c. oraz art. 316 § 1 w związku z art. 391 § 1 k.p.c., przez wyprowadzenie z materiału dowodowego wniosków z niego niewynikających, że M. K. uczył się nieprzerwanie do śmierci M. K. w sytuacji, w której zaświadczenie ze Społecznego Liceum Ogólnokształcącego dla Dorosłych w N. wynika jedynie, że M. K. uczył się w chwili śmierci ojca, w sytuacji, w której wcześniej M. K. przerywał naukę i podejmował pracę zawodową, o czym M. K.

wiedział, a co nie wpłynęło na wysokość przekazów pocztowych przesyłanych przez niego na nazwisko żony, podobnie jak fakt skończenia studiów przez drugiego syna M. K. i rozpoczęcie przez niego prowadzenia działalności gospodarczej;

2. prawa materialnego przez niewłaściwe jego zastosowanie, tj. art. 70 ust. 3 ustawy emerytalnej, przez uznanie, że fakt samodzielności zawodowej E. K. wyłącza dobrowolną alimentację wnioskodawczym przez męża wyłącznie winnego rozpadu pożycia.

Skarżąca wniosła o uchylenie zaskarżonego wyroku Sądu Apelacyjnego w (...) w całości, a także o uchylenie w całości poprzedzającego go wyroku Sądu Okręgowego w W. i przekazanie sprawy Sądowi Okręgowemu do ponownego rozpoznania i rozstrzygnięcia o kosztach postępowania za wszystkie instancje; ewentualnie o uchylenie zaskarżonych wyroków (jak w pkt 2 i 3) i orzeczenie co do istoty sprawy przez „oddalenia powództwa w całości” i zasądzenie na rzecz odwołującej się zwrotu kosztów postępowania.

W odpowiedzi na skargę kasacyjną O. K., zastępowana przez przedstawicielkę ustawową W. W., wniosła o jej oddalenie i zasądzenie na swoją rzecz kosztów postępowania kasacyjnego.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Zgodnie z art. 379 pkt 5 k.p.c., nieważność postępowania zachodzi, jeżeli strona została pozbawiona możliwości obrony swych praw. Według ugruntowanego orzecznictwa, przytoczona podstawa nieważności postępowania jest spełniona, jeżeli z powodu wadliwości procesowych sądu lub strony przeciwnej, będących skutkiem naruszenia konkretnych przepisów Kodeksu postępowania cywilnego, których nie można było usunąć przed wydaniem orzeczenia w danej instancji, strona nie mogła - wbrew swej woli - brać i nie brała udziału w postępowaniu lub jego istotnej części (wyroki Sądu Najwyższego: z dnia 10 czerwca 1974 r., II CR 155/74, OSPiKA 1975 z. 3, poz. 66; z dnia 6 marca 1998 r., III CKN 34/98, Prok. i Pr. 1999 nr 5, poz. 41 - dodatek; z dnia 28 listopada 2002 r., II CKN 399/01, LEX nr 196607; z dnia 22 maja 2014 r., LEX nr 1483413; z dnia 20 lutego 2020 r., I PK

249/18, LEX nr 3008444). Sytuacja taka zachodzi między innymi wtedy, gdy wady zawiadomienia o terminie rozprawy, jedynej albo bezpośrednio poprzedzającej wydanie orzeczenia, uzasadniały odroczenie rozprawy, a sąd rozpoznał sprawę i wydał wyrok (wyroki Sądu Najwyższego: z dnia 10 lipca 1974 r., II CR 331/74, OSNC 1975 nr 5, poz. 84; z dnia 6 marca 2002 r., III RN 12/01, LEX nr 564475; z dnia 15 grudnia 2006 r., I PK 122/05, OSNP 2006 nr 21-22, poz. 325).

Naruszenie art. 149 § 2 k.p.c. przez niezachowanie określonego w nim terminu nie pozbawia zawiadomienia skuteczności ani nie jest jednoznaczne automatycznie z pozbawieniem strony możliwości działania, innymi słowy - z pozbawieniem strony możliwości obrony swych praw (zob. postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 18 stycznia 2013 r., IV CZ155/12, LEX nr 1293828). Wyjątkowo w orzecznictwie przyjęto, że uchybienie wspomnianemu przepisowi może prowadzić do nieważności postępowania, ale tylko sytuacji, w której bezpośrednio po zamknięciu tak wyznaczonej rozprawy zapadłby wyrok (por. wyroki Sądu Najwyższego z dnia 3 lutego 2010 r., II CSK 404/09, LEX nr 590206 oraz z dnia 7 kwietnia 2006 r., I PK 149/05, LEX nr 24382). Jak trafnie zwrócił uwagę Sąd Najwyższy w wyroku z dnia 3 lutego 2010 r., II CSK 404/09, w sytuacji, w której udział w rozprawie nie jest obowiązkowy, termin rozprawy powinien być wyznaczony z uwzględnieniem wymogów z art. 149 § 2 k.p.c. Niezachowanie tego terminu w sytuacji, w której bezpośrednio po zamknięciu tak wyznaczonej rozprawy zapadł wyrok, stanowi o naruszeniu art. 149 § 2 k.p.c. ze skutkiem w postaci nieważności postępowania (art. 379 pkt 5 k.p.c.). Podkreślił przy tym, że uczestnictwo w procesie, podejmowanie czynności procesowych, udział w rozprawach i innych czynnościach jest prawem, nie zaś obowiązkiem strony (chyba że co innego wynika z przepisów) i nie musi ona z tego przywileju korzystać, obowiązkiem sądu jest natomiast zapewnienie jej takiej możliwości.

Potwierdził się zatem zarzut nieważności postępowania przed Sądem Apelacyjnym, bowiem pełnomocnik odwołującej się został zawiadomiony o rozprawie apelacyjnej bezpośrednio poprzedzającej wydanie wyroku, w jej przeddzień. Prowadzi to do uchylenia zaskarżonego wyroku i zniesienia postępowania przed Sądem drugiej instancji.

W związku z powyższym, jedynie marginalnie należy zauważyć, że zawiadomienie zainteresowanego o toczącym się postępowaniu, wynikające z aktualnej treści art. 477¹¹ § 2 k.p.c., musi spełniać minimalne wymagania, tj. zawierać informację o statusie zainteresowanego w danej sprawie oraz jego uprawnieniach polegających na możliwości przystąpienia do sprawy w charakterze strony w terminie dwóch tygodni od dnia doręczenia zawiadomienia. Samo zawiadomienie o terminie rozprawy i doręczenie pism procesowych, bez wyjaśnienia powyższych kwestii nie wywołuje skutku określonego w art. 477¹¹ § 2 k.p.c., tj. nie otwiera terminu w nim wskazanego.

Zauważyć też należy, że wyłączenie w art. 398³ § 3 k.p.c. z podstaw skargi kasacyjnej zarzutów dotyczących oceny dowodów pozbawia skarżącego możliwości powoływania się na zarzut naruszenia zasady swobodnej oceny dowodów przewidzianej w art. 233 § 1 k.p.c. Przepis art. 398³ § 3 k.p.c. wprowadzie nie wskazuje *expressis verbis* konkretnych przepisów, których naruszenie, w związku z ustalaniem faktów i przeprowadzaniem oceny dowodów, nie może być przedmiotem zarzutów wypełniających drugą podstawę kasacyjną, nie ulega jednak wątpliwości, że obejmuje on art. 233 k.p.c., bowiem właśnie ten przepis określa kryteria oceny wiarygodności i mocy dowodów (por. wyroki Sądu Najwyższego: z dnia 26 kwietnia 2006 r., V CSK 11/06, LEX nr 230204; z dnia 4 stycznia 2007 r., V CSK 364/06, LEX nr 238975; z dnia 5 września 2008 r., I UK 370/07, LEX nr 785533; z dnia 23 listopada 2005 r., III CSK 13/05, OSNC 2006 nr 4, poz. 76; z dnia 19 października 2010 r., II PK 96/10, LEX nr 687025; z dnia 24 listopada 2010 r., I UK 128/10, LEX nr 707405 oraz z dnia 24 listopada 2010 r., I PK 107/10, LEX nr 737366). Oznacza to, że spór o ocenę poszczególnych dowodów i ustalenie stanu faktycznego nie może być przenoszony do postępowania przed Sądem Najwyższym, który jest związany - zgodnie z art. 398¹³ § 2 k.p.c. - ustaleniami faktycznymi stanowiącymi podstawę zaskarżonego orzeczenia (tak też Sąd Najwyższy w wyroku z dnia 29 października 2008 r., IV CSK 228/08, LEX nr 475287).

Co zaś się tyczy zarzutu naruszenia prawa materialnego art. 70 ust. 3 ustawy emerytalnej (przez uznanie, że fakt samodzielności zawodowej E. K. wyłącza dobrowolną alimentację wnioskodawczym przez męża wyłącznie winnego

rozpadu pożycia), to pod jego pozorem skarżąca kwestionuje ocenę dowodów, a właściwie jej wycinek dotyczący argumentu o samodzielności finansowej skarżącej przemawiającej między innymi za tym, że przekazy pieniężne przeznaczone były dla synów zmarłego i nie stanowiły dobrowolnej alimentacji odwołującej się.

Mając na uwadze powyższe, Sąd Najwyższy na mocy art. 398¹⁵ § 1 k.p.c. oraz 108 § 2 k.p.c. w związku z art. 398²¹ k.p.c. orzekł jak w sentencji.